

התוכנית "בתים חכמים" הערכה מעצבת

מריאלה יאבו ליטל ברלב

עריכת לשון: רויטל אביב מתוק
תרגום לאנגלית (תקציר): חני מנור
עיצוב גרפי: ענת פרקו טולדנו

המחקר הוזמן על ידי ג'וינט ישראל מעבר למגבלות ומומן בסיועו

מכון מאירס ג'וינט ברוקדייל
ת"ד 3886 ירושלים 9103702
טלפון: 02-6557400
brook@jdc.org | brookdale.jdc.org.il

ירושלים | טבת תשפ"ג | דצמבר 2022

רקע

ג'וינט ישראל מעבר למגבלות ומטה ישראל דיגיטלית במשרד לשוויון חברתי, בשותפות משרד הרווחה והביטחון החברתי, משרד הבריאות, משרד החינוך, משרד האוצר וקרן רודרמן, יזמו את התוכנית "בתים חכמים". התוכנית מבקשת להתאים ולהטמיע בדרך יעילה וממוקדת אדם פתרונות טכנולוגיים לאנשים עם כל סוגי המוגבלויות בסביבת המגורים שלהם, פתרונות שיובילו לעלייה במידת העצמאות והאוטונומיה שלהם במגוון תחומי חיים, זאת באמצעות שירות אנושי ודיגיטלי שיוטמע בהמשך בשירותי הממשלה. שלבי הפרה-פיילוט והפיילוט של התוכנית הופעלו על ידי ארגון בית איזי שפירא וכללו שימוש בפלטפורמה הדיגיטלית להתאמת פתרונות טכנולוגיים Atvisor. מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל ליווה את כל שלבי התוכנית במחקר הערכה מעצבת.

מטרות ההערכה המעצבת

מטרות ההערכה המעצבת היו: (1) לבחון את השינוי באיכות החיים, בתחושת העצמאות ובביטחון של המשתתפים; (2) לבחון את תהליך ההטמעה ואת תדירות השימוש בפתרון הטכנולוגי שקיבלו מן התוכנית; (3) לבחון את היקף מימוש ההמלצות לרכישה עצמאית של פתרונות טכנולוגיים ותדירות השימוש בהם; (4) לבחון את השפעת השימוש בפתרון הטכנולוגי על סביבת המשתתף ועל הגורמים המטפלים – מקצועיים או משפחתיים; (5) לבחון את הפערים והחסמים שעומדים בפני יישומה של התוכנית, כמו גם גורמים לשימור; (6) לבחון את שביעות רצון המשתתפים מן השלבים השונים בתוכנית.

שיטת ההערכה

להערכה שלושה רכיבים: (1) **סקירת ספרות** על תוכניות לשילוב פתרונות טכנולוגיים לשיפור חייהם של אנשים עם מוגבלות במדינות נבחרות (ר' [פור ואח', 2020](#)); (2) **הערכת הפרה-פיילוט** של התוכנית וגיבוש המלצות לקראת תחילת שלב הפיילוט; (3) **הערכת שלב הפיילוט** של התוכנית וגיבוש המלצות לקראת הטמעתה. הדוח הנוכחי מתמקד ברכיב השלישי – הערכת שלב הפיילוט – תוך התייחסות קצרה לחלק מן הממצאים והמסקנות משני הרכיבים הקודמים.

הערכת שלב הפיילוט של התוכנית התבססה על מערך מחקר שכלל כמה רכיבים: (1) שאלונים למילוי עצמי נשלחו למשתתפים לפני ואחרי רכישת פתרון טכנולוגי (40 משיבים סך הכול); (2) ביקורי בית אצל 35 משתתפים שהתוכנית רכשה בעבורם פתרון טכנולוגי, שכללו תצפית על השימוש בפתרון, מילוי שאלון מובנה למשתתף ומילוי שאלון מובנה ייעודי למלווה (במקרים הרלוונטיים); (3) ניתוח מידע מנהלי מן התוכנית; (4) ראיונות חצי מובנים עם 6 משתתפים או מלווים שנשרו מן התוכנית.

ממצאים עיקריים

המשתתפים העידו על שביעות רצון גבוהה ממגוון היבטים של התוכנית, בהם: נוחות השימוש בפלטפורמה הדיגיטלית (83%), הערכת צורכי המשתתף והתאמת הפתרון הטכנולוגי (91%), זמן ההמתנה עד לקבלת הפתרון (86%), ההדרכה שקיבלו בעת קבלתו (97%) והקשר עם הספק (92%). המשיבים דיווחו שהיו מרוצים בעיקר מהיחס האישי של מתאמות הטכנולוגיה ומרמת מקצועיותן.

רכיבים אחדים בתהליך ההתאמה וההספקה של התוכנית לא פעלו כפי שתוכנן או לשביעות רצונם של המשיבים. בפרט נמצאו שביעות רצון נמוכה יחסית מתקינות הפתרונות (65%) וכן טענות לתקלות ב-41% מן הפתרונות (ובחצי מתוכם תקלות חוזרות); מספר נמוך של משיבים שמימשו המלצות לרכישה עצמאית של פתרונות טכנולוגיים (5 משיבים בלבד); וכן רצון בעוד פתרונות טכנולוגיים ובהרחבת התקציב המיועד לכל משתתף או בשימוש יעיל יותר בו.

המשתתפים קיבלו שני פתרונות טכנולוגיים בממוצע, 79% מהם אוניברסליים ומיועדים לציבור הכללי. נמצאו שיעורים גבוהים של שביעות רצון מבטיחותם של הפתרונות (98%), מגודלם ומן המראה שלהם (94%), מהתאמתם לסביבה ולבית (93%) וכן מנוחות השימוש בהם (90%).

נמצא כי השימוש בפתרונות בכל פעם שיש בהם צורך הוא גבוה ביותר (93% ברמת הפתרון, 94% ברמת המשתתף). ל-94% מן המשתתפים לא היה קושי או היה קושי מועט בלבד להסתגל לפתרונות שקיבלו מן התוכנית (כאשר נמצא קשר שלילי בין הגישה החיובית של המשתתף לטכנולוגיה ובין קושי להסתגל לפתרון). המשיבים דיווחו על רמות גבוהות של תמיכה ועזרה בעת השימוש (90%), וכן על אפשרות להשתמש בפתרון בדרך נוחה, נכונה, בטוחה (90%) וללא בוושה ליד אנשים אחרים (85%). מן התצפית במהלך ביקורי הבית עלה שהמשתתפים מפעילים בעצמם 91% מן הפתרונות. מן הראיונות שבוצעו עם משתתפים בתוכנית שהפסיקו להשתמש בפתרון הטכנולוגי ואף החזירו אותו, עלה ששתי הסיבות המרכזיות לכך היו: חוסר רצון הנובע מתפיסה של המשתמש שאין לו צורך בפתרון שנרכש עבורו וקשיים הנוגעים לתמיכה מן הסביבה.

השפעות מרכזיות שדווחו בעקבות השימוש בפתרונות הטכנולוגיים היו שיפור בתחושת העצמאות של המשיבים (86%) וכן שיפור בתחושת הביטחון העצמי של המשתתף (87%) ובאיכות החיים שלו (85%). מהשוואת תשובותיהם של המשיבים בשאלונים למילוי עצמי לפני ואחרי קבלת הפתרון הטכנולוגי, עלה שיפור מובהק ברמת העצמאות שלהם בתחומי החיים האלה: תפקוד עצמאי בבית, יציאה בטוחה מחוץ לבית, דאגה לטיפול הרפואי והרגעה עצמית. יש לציין כי 89% מן המשיבים העידו כי חל שיפור בתחום החיים הקשור למטרות האישיות שהוגדרו להם במסגרת התוכנית (כפי שהם תפסו אותן). המלווים העידו גם על השפעות חיוביות עקב קבלת הפתרון, בפרט בקרב מלווים מקצועיים, שהעידו שהפתרונות הובילו לצמצום הסיוע שהם מספקים למשתתף. עוד נמצא שרוב הפתרונות הובילו לירידה ברמת החשש של המלווים לביטחון המשתתף ולירידה ברמת התלות של המשתתף בהם.

סיכום והמלצות עיקריות

מן הממצאים עולה כי התוכנית מצליחה במידה רבה להשיג את מטרותיה, בפרט התאמה אישית והטמעת שימוש בפתרונות טכנולוגיים להגברת רמת האוטונומיה והעצמאות. באשר להטמעת מנגנון התאמה והספקה של טכנולוגיה, ישנה שביעות גבוהה מצד המשיבים מרוב רכיבי התוכנית, יחד עם צורך לשפר או לדייק חלק מהם לקראת הטמעתה על ידי משרדי הממשלה. לפיכך, להלן עיקר ההיבטים שיש לשמר בתוכנית, לשפר או שיש לדון בהם כדי להחליט על המשכם:

היבטים לשימור: מגוון דרכים להצטרף לתוכנית; יחס ומקצועיות מתאמות הטכנולוגיה; הערכת הצרכים והתאמת הטכנולוגיה באמצעות ביקור בית; רמת המעורבות של המשתתף; פתרונות טכנולוגיים אוניברסליים.

היבטים לשיפור ולדיון: דיוק המטרות האישיות בתוכנית ותיווכן למשתתף; מענה לתקלות ותקינות הפתרונות הטכנולוגיים; תמיכה והדרכות נוספות לשימוש בפתרון הטכנולוגי; גובה התקציב האישי למשתתף וניהולו; דיוק תפקידם של המלווים; בחינת מקומן של ההמלצות לרכישה עצמאית בתוכנית.

דברי תודה

אנו מודות לצוות התוכנית "בתים חכמים" ולחברי ועדת ההיגוי של התוכנית על מעורבותם במשך כל תקופת ההערכה ועל תרומתם הייחודית: נציגי ג'וינט ישראל מעבר למגבלות, מינהל מוגבלויות במשרד הרווחה והביטחון החברתי, אגף בריאות הנפש במשרד הבריאות, אגף החינוך המיוחד במשרד החינוך, מטה ישראל דיגיטלית במשרד לשוויון חברתי, בית איזי שפירא וחברת Atvisor. תודה למשתתפים בתוכנית ולמלווים שלהם, שהשקיעו מזמנם ומן הידע מניסיון שלהם. אלו תרמו תרומה משמעותית לדוח זה ולמסקנותיו.

תודה לנורית גדג' וליעל קורן, חברות צוות מוגבלויות, על עזרתן בקידום הערכה זו בשלביה השונים.

דוח זה מוקדש לזכרה של יערה פור ז"ל, חוקרת בצוות מוגבלויות בשנים 2019-2021. יערה לקחה חלק פעיל במחקר ההערכה בשלביו הראשונים ותרומתה הייתה משמעותית להמשכו והצלחתו.

תוכן עניינים

1	1. רקע
1	1.1 טכנולוגיה מסייעת
1	1.2 התאמה והספקה של טכנולוגיה מסייעת
4	2. תיאור התוכנית "בתים חכמים"
5	3. מטרות ההערכה המעצבת
6	4. מערך ושיטת ההערכה
6	4.1 אוכלוסיית ההערכה
6	4.2 שיטה
7	4.3 מהלך ההערכה
9	4.4 אתיקה
10	5. ממצאים עיקריים מהערכת הפרה-פיילוט והיערכות לקראת הפיילוט
10	5.1 ממצאים עיקריים מהערכת הפרה-פיילוט
10	5.2 היערכות לקראת הפיילוט
12	6. ממצאי הערכת הפיילוט
12	6.1 אוכלוסיית המשיבים
16	6.2 יישום התוכנית
25	6.3 הפתרונות הטכנולוגיים
27	6.4 שימוש בפתרונות הטכנולוגיים
31	6.5 השפעות התוכנית
37	7. מגבלות ההערכה
38	8. סיכום והמלצות
44	עוד פרסומים של המכון בנושא
45	מקורות
46	נספח א'

רשימת לוחות

12	לוח 1: מאפייני המשיבים, על פי המידע המנהלי, שאלון ביקורי הבית והשאלון למילוי עצמי אחרי קבלת פתרון טכנולוגי
15	לוח 2: התחומים שבהם המלווה מגיש עזרה (במקרים שבהם יש מלווה המעורב בתוכנית), על פי דיווחי המלווים
17	לוח 3: מלווי המשיבים בפגישתם הראשונה עם צוות התוכנית, על פי שאלון ביקורי הבית
18	לוח 4: תוכן הפגישה הראשונה, על פי שאלון ביקורי הבית
18	לוח 5: היבטים שהיו טובים בפגישה עם צוות התוכנית, על פי שאלון ביקורי הבית

- 21 לוח 6: השיקולים לבחירת הפתרון הטכנולוגי, על פי שאלון ביקורי הבית
32 לוח 7: עצמאות המשיבים לפי תחומי חיים, על פי השאלונים למילוי עצמי לפני ואחרי קבלת הפתרון

רשימת לוחות בנספח

- 46 לוח א-1: יחס לטכנולוגיה, על פי השאלונים למילוי עצמי לפני ואחרי קבלת הפתרון הטכנולוגי
לוח א-2: קשרים ושביעות רצון מן החיים, על פי השאלונים למילוי עצמי לפני ואחרי קבלת הפתרון
46 הטכנולוגי
לוח א-3: מצב רגשי בשבוע האחרון, על פי השאלונים למילוי עצמי לפני ואחרי קבלת הפתרון הטכנולוגי
47 לוח א-4: דימוי עצמי, על פי השאלונים למילוי עצמי לפני ואחרי קבלת הפתרון הטכנולוגי
47

רשימת תרשימים

- 14 תרשים 1: סוג התמיכה בביצוע פעילויות, על פי שאלון ביקורי הבית
14 תרשים 2: למי פונים המשיבים כשהם צריכים עזרה, על פי שאלון ביקורי הבית
תרשים 3: כיצד שמע המשיב על התוכנית לראשונה, על פי שאלון למילוי עצמי לפני קבלת הפתרון
16 הטכנולוגי
19 תרשים 4: מספר המטרות האישיות שנקבעו למשתתף, על פי המידע המנהלי
20 תרשים 5: מטרות אישיות של המשתתפים בתוכנית, על פי המידע המנהלי
22 תרשים 6: מי הסביר למשיבים כיצד להשתמש בפתרון הטכנולוגי, על פי שאלון ביקורי הבית
22 תרשים 7: איך למדו המשיבים להשתמש בפתרון הטכנולוגי לאחר ההספקה, על פי שאלון ביקורי הבית
24 תרשים 8: מוכנות המשיבים לשלם על הפתרון/ות שקיבלו מן התוכנית, על פי שאלון ביקורי הבית
26 תרשים 9: סיווג הפתרונות הטכנולוגיים שקיבלו המשתתפים, על פי שאלון ביקורי הבית
תרשים 10: שביעות רצון מן הפתרון הטכנולוגי, על פי שאלון ביקורי הבית והשאלון למילוי עצמי אחרי
26 קבלת הפתרון
28 תרשים 11: תדירות השימוש בפתרונות הטכנולוגיים, על פי השאלון למילוי עצמי אחרי קבלת הפתרון
תרשים 12: תדירות השימוש המרבית בפתרון אחד לכחות, על פי השאלון למילוי עצמי אחרי קבלת
28 הפתרון הטכנולוגי
29 תרשים 13: שימוש בפתרונות הטכנולוגיים
תרשים 14: שביעות רצון מן השימוש בפתרון הטכנולוגי, על פי השאלון למילוי עצמי אחרי קבלת
29 הפתרון
30 תרשים 15: זמינות הפתרון הטכנולוגי והשימוש בו
33 תרשים 16: שיפור העצמאות של המשתתפים בתוכנית
תרשים 17: השפעות השימוש בפתרון הטכנולוגי, על פי השאלון למילוי עצמי אחרי קבלת הפתרון
34 הטכנולוגי
תרשים 18: השפעות נוספות של השימוש בפתרון הטכנולוגי, על פי שאלון למילוי עצמי אחרי קבלת
35 הפתרון הטכנולוגי